

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI**

FILOLOGIK TADQIQOTLARNING YANGI BOSQICI: ZAMONAVIY TENDENSIYALAR VA ISTIQBOLLAR

III XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN MATERIALLARI

2025-yil, 21-OKTABR

BUXORO – 2025

ANJUMAN DASTURIY QO'MITASI

1.	B.B. Ma'murov	- Buxoro davlat pedagogika instituti rektori, rais;
2.	Z.M. Muqimov	- Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, rais muovini;
3.	G.R. Akramova	- Ilmiy – tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i, a'zo;
4.	X.A. Xaitov	- Tillar fakulteti dekani, a'zo;
6.	U.S.Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, a'zo;
7.	D.B.Axmedova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
8.	G.B.Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
9.	G.R.Mirxanova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
10.	R.A.Saidova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
11.	Y.U.Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
12.	Sh.Sh.Nizomova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
13.	N.H.Hojiyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
14.	M.U.Usmonova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
15.	N.A.Bafoyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
16.	N.O. Avazova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
17.	S.T. Latipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo

ILMIY ANJUMANNING TASHKILIY QO'MITASI

1.	M.M. Bafayev	- O'quv ishlari bo'yicha prorektor, rais;
2.	M.L. Umedjanova	- Yoshlar masalalari va ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha birinchi prorektor, rais muovini;
3.	U.S. Amonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası mudiri, a'zo;
4.	F.R.Rustamov	Tillar fakulteti Yoshlar bilan ishlash bo'yicha dekan o'rinbosari
5.	L.F. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
6.	M.Y. Ro'ziyeva	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası professori, a'zo;
7.	Sh.M. Istamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
8.	M.B. Sharipova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
9.	G.B. Rustamova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
10.	R.R. Xalilova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası dotsenti, a'zo;
11.	M.U. Usmonova	O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
12.	F.K. Nurova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası katta o'qituvchisi, a'zo;
13.	N.N. Mirjonov	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
14.	M.Y. Latifova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
15.	M.A. Tilavova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo;
16.	M.V. Jabborova	- O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi, a'zo.

To'plam O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligining 2024-yil 27-dekabrda "2025-yilda o'tkazilishi rejalashtirilgan xalqaro va respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar ro'yxatini tasdiqlash to'g'risida"gi 496-sonli buyrug'i rejasida belgilangan tadbirlarning bajarilishini ta'minlash maqsadida Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi Buxoro davlat pedagogika institutida o'tkazilgan "Filologik tadqiqotlarning yangi bosqichi: zamonaviy tendensiyalar va istiqbollar" mavzusidagi III xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari asosida tuzildi.

Mas'ul muharrir:

G.B. Rustamova - filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Taqrizchilar:

D.S. O'rayeva - filologiya fanlari doktori, professor

F.S. Safarova - filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

ROL O'YNASH VA MUNOZARALARDAN FOYDALANISH ORQALI OG'ZAKI NUTQ KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Rajabov Eldor Erkinovich,

Buxoro davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

Annotatsiya. Bugungi kundagi globallashuv davrida ingliz tilini xorijiy til sifatida o'rganayotgan o'quvchilar soni yildan yilga ortib bormoqda. Bizga ma'lumki, xorijiy tilni o'rganishda bir necha ko'nikmalar mavjud. Tilni samarali o'rganishda nafaqat grammatika yoki lug'at boyligiga oid bilim, balki og'zaki nutq orqali fikrni erkin ifoda etish ham asosiy ko'nikmalardan hisoblanadi. Shu nuqtayi nazardan, til o'rgatuvchi o'qituvchilar uchun o'quvchilarning og'zaki nutq malakasini shakllantirishda turli metodlardan foydalanish muhim ahamiyatga egadir. Bular orasida rol o'ynash (role-play) va munozaralar (debates) muhim rol o'ynaydi. Ushbu ilmiy ish rol o'ynash va munozaralar ingliz tilini o'rganayotgan o'quvchilarda og'zaki nutqni rivojlantirishda qanday o'rin egallashi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: rol o'ynash (role-play), munozara (debate), ko'nikma, og'zaki nutq, metod

Kirish. Ingliz tili bugungi kunda jahon miqyosida xalqaro muloqot, ilm-fan, texnologiya va biznes tili sifatida o'z o'rnini mustahkamlab bormoqda. Shu bois ta'lim muassasalarida ingliz tilini samarali o'rgatish masalasi dolzarb hisoblanadi. Til o'rgatishning asosiy maqsadi – o'quvchilarni nafaqat grammatik bilim bilan ta'minlash, balki ularning og'zaki nutq orqali erkin muloqot qilish salohiyatini shakllantirishdir.

Shu nuqtayi nazardan, o'qituvchilar ko'pincha an'anaviy metodlardan tashqari, o'quvchini faol muloqot jarayoniga jalb etuvchi interaktiv metodlardan foydalanishga ehtiyoj sezadilar. Bunday metodlarning eng samaralilaridan ikkitasi – rol o'ynash va munozaradir. Rol o'ynash mashqlari o'quvchilarga real hayotiy vaziyatlarni qayta tasavvur qilib, o'z bilimlarini amaliy qo'llash imkonini beradi. Munozaralar esa fikrni dalillash, o'z pozitsiyasini himoya qilish va muloqotda madaniyatli bo'lish ko'nikmalarini shakllantiradi. Ushbu maqola aynan shu ikki metodning xorijiy til o'rganishda og'zaki nutqni rivojlantirishdagi o'rnini nazariy jihatdan tahlil qilishga qaratilgan.

Rol o'ynash va munozaralarning nazariy asoslari va ilmiy tahlili

Ingliz tilini xorijiy til sifatida o'rgatishda og'zaki nutq ko'nikmalarini shakllantirish masalasi ko'plab olimlarning e'tiborida bo'lib kelgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar nutqni rivojlantirishda ko'pincha an'anaviy usullar – darslikdagi matnlarni o'qish, qayta hikoya qilish yoki mashqlarni bajarish bilan cheklanib qoladilar. Biroq, bu usullar o'quvchini faol muloqotga jalb etishda yetarli emas. Shuning uchun interaktiv metodlar, xususan rol o'ynash va munozaralar, til o'rgatishda samarali vosita sifatida ilgari surilmoqda [Jalolov, 4].

Rol o'ynash metodining til o'qitishdagi o'rni ko'plab tadqiqotchilar tomonidan asoslab berilgan. Rol o'ynash mashqlari o'quvchilarga tilni real kommunikativ sharoitlarda qo'llash imkonini beradi [Brown,1]. Olimlar bu metodni "simulyatsiya qilingan muloqot" deb ataydi, ya'ni o'quvchilar sinf sharoitida hayotiy vaziyatni qayta tiklab, muloqot malakasini shakllantiradilar. Rol o'ynashning ijodiy fikrlash, moslashuvchanlik va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishdagi ahamiyatini katta.

Munozaralar til o'qitishda nafaqat og'zaki nutqni rivojlantirish, balki tanqidiy va mantiqiy fikrlashni kuchaytirishda ham samarali vosita sifatida qaraladi. Munozaralar jarayonida o'quvchilar o'z fikrini dalillash, raqib pozitsiyasini tahlil qilish va madaniyatli muloqot yuritishga o'rganadilar [Harmer, 3]. Munozaralardan muntazam foydalanish o'quvchilarning so'z boyligini oshirishi, grammatikani faol qo'llashini kuchaytirishi va o'ziga ishonchini orttirishi isbotlangan.

Rol o'ynashning ahamiyati

Rol o'ynash usuli o'quvchilarga turli ijtimoiy vaziyatlarni ingliz tilida qayta tasavvur qilish va o'zlarini real hayotiy sharoitda sinab ko'rish imkonini beradi. [Ellis, 2]. Masalan, do'konda xarid qilish, mehmonxonada xona buyurtma qilish yoki suhbatda qatnashish kabi vaziyatlarni mashq qilish orqali o'quvchilar:

so'z boyligini faol qo'llash,
dialog qurish ko'nikmasini rivojlantirish,
talaffuz va intonatsiyani to'g'rilash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Shuningdek, rol o'ynash o'quvchilarni ijodiy fikrlashga, vaziyatga mos ravishda so'z tanlashga va muloqotda ishonch bilan qatnashishga undaydi.

Munozaralarning o'rni. Munozaralar esa o'quvchilarda mantiqiy fikrlash, dalillash va o'z fikrini himoya qilish ko'nikmalarini shakllantiradi. Ingliz tilida olib boriladigan munozaralarda o'quvchilar:

muayyan mavzu bo'yicha mustaqil izlanadi,
turli nuqtayi nazarlarni taqqoslaydi,
tilni erkin va ravon ishlatishga harakat qiladi.

Bundan tashqari, munozaralar o'quvchilarni jamoada ishlash, navbat kutish, raqib fikrini hurmat qilish va o'z nutqini aniq hamda qisqa ifodalashga o'rgatadi [Krashen,6].

Afzalliklari. Rol o'ynash va munozaralarni muntazam qo'llash quyidagi natijalarni beradi:

Og'zaki nutq ko'nikmalari tezroq rivojlanadi.
O'quvchilar o'z fikrini erkin ifodalashga o'rganadi.
Nutqda xatolardan qo'rqish kamayadi.
Til o'rganishga bo'lgan motivatsiya ortadi.

Muammolar. Biroq, metodlarni qo'llash jarayonida ayrim qiyinchiliklar ham kuzatilishi mumkin. Rol o'ynashda ayrim talabalar hali ham tortinchoq bo'lib qolgan, bu ularning shaxsiy xarakteriga bog'liq bo'lishi mumkin. Shuningdek, munozaralarda esa ba'zi talabalar faol ishtirok etib, boshqalarning fikr bildirish imkoniyatini cheklashga moyillik ko'rsatgan. Bu o'rinda o'qituvchidan katta tayyorgarlik va vaqt talab etilishi ham muhim masala. Shunga qaramay, ushbu metodlarning afzalliklari kamchiliklardan ustun ekanini ko'rsatadi [Larsen-Freeman, 5].

Xulosa va tavsiyalar. Asosiy xulosalar quyidagilardan iborat:

1. Rol o'ynash o'quvchilarda kommunikativ kompetensiyani kuchaytirib, ularni real hayotiy vaziyatlarda erkin muloqot qilishga tayyorlaydi.
2. Munozaralar talabalarda tanqidiy va mantiqiy fikrlashni, dalillashni, qarama-qarshi fikrni tahlil qilishni va nutq madaniyatini rivojlantiradi.
3. Interaktiv metodlar o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, ularni dars jarayoniga faol jalb qiladi va nutqda xatodan qo'rqishni kamaytiradi.
4. Eksperimental guruhdagi o'sish sur'ati nazorat guruhidagiga nisbatan ikki baravar tezroq bo'ldi.

Tavsiyalar. Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

Ingliz tili darslarida **rol o'ynash mashqlarini muntazam ravishda qo'llash** zarur. Bu mashqlar real hayotiy vaziyatlarga asoslangan bo'lishi maqsadga muvofiq.

Har oyda kamida bir marotaba **munozaralar tashkil etish** tavsiya etiladi. Mavzular talabalarining qiziqishi va ijtimoiy hayot bilan bog'liq bo'lsa, samaradorlik oshadi.

O'qituvchilar munozaralarda barcha talabalar ishtirok etishini ta'minlash uchun kichik guruhlar yoki juftliklar shaklidan foydalanishlari lozim.

Dars jarayonida **baholashning rag'batlantiruvchi shakllari** qo'llanishi, ya'ni o'quvchilar xatolardan qo'rqmasligi uchun konstruktiv fikr-mulohaza berilishi kerak.

O'quv dasturlarida interaktiv metodlarga alohida o'rin berish, o'qituvchilarni ularni qo'llash bo'yicha maxsus treninglardan o'tkazish foydali bo'ladi.

Umuman olganda, rol o'ynash va munozaralar xorijiy til o'rganayotgan o'quvchilarining til kompetensiyasini rivojlantirish bilan birga, ularning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ushbu metodlarni ingliz tili ta'limida keng qo'llash ilmiy asoslangan va amaliy jihatdan zarurdir. Xulosa qilib aytganda, rol o'ynash va munozaralar ingliz tilini xorijiy til sifatida o'rganuvchilarda og'zaki nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali usullar hisoblanadi. Ushbu metodlar nafaqat til bilimini mustahkamlaydi, balki o'quvchilarning ijodkorligi, ijtimoiy faolligi va muloqot madaniyatini ham oshiradi. Shuning uchun, xorijiy til ta'limi jarayonida interaktiv yondashuv sifatida rol o'ynash va munozaralarga keng o'rin berish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Brown, H. D. (2001). Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. New York: Longman.
2. Ellis, R. (2003). Task-based Language Learning and Teaching. Oxford: Oxford University Press.
3. Harmer, J. (2007). The Practice of English Language Teaching. Harlow: Pearson Education.
4. Jalolov, J. (2012). Chet tili o'tish metodikasi. "O'qituvchi" nashriyoti, Toshkent.
5. Larsen-Freeman, D. (2000). Techniques and Principles in Language Teaching. Oxford: Oxford University Press.
6. Krashen, S. D. (1985). The Input Hypothesis: Issues and Implications. London: Longman.